Kveldssol en sommerdag på Schulzhytta. Foto Erik Stabell.

Schulzhytta og Roltdalen

Schulzhytta ble reist i årene 1947 og 1948. Den ble innviet 3. juli 1948. Hytta ligger i en av Trøndelags få gjenværende større fjelldaler uten vegforbindelse. Kortest å gå fra bilveg er fra Hoemskjølen (Bleikåa) innafor Hersjøen eller Hegset i Flora. Fra begge steder er det knapt 15 km inn til hytta.

Men Roltdalen er ikke egentlig noe villmarksområde, for her har det vært omfattende virksomhet i mange hundre år knytta bl a til jord- og skogbruk, setring, jakt og fiske, bryting og foredling av malm og bryting av kvernstein. Denne fjelldalen har gjennom mange tidsperioder vært en viktig del av Selbu. Alle minnene fra mange virksomheter gjennom ulike epoker gjør at fjellturene her også kan bli innholdsrike. Likevel har dalen et uberørt preg. Mange av virksomhetene forgikk flere hundre år tilbake i tida. Her er innslag av urskog. Her opplever du dyrelivet i urørte omgivelser.

Velkommen inn til Schulzhytta og Roltdalen!

Schulzhytta, perlen i Roltdalen

Av Oddstein Rygg

Mang en friluftsinteressert trønder blir fjern i blikket når navn som Schulzhytta og Roltdalen nevnes. For bak disse navnene ligger noe av det mest fjerne fra vår urbane hverdag vi kan finne i den trønderske geografien. Ennå i dag må du (heldigvis) gå i minst tre timer for å komme fram til Schulzhytta, selve perlen i Roltdalen. I år har den ærverdige turistforeningshytta 50-årsjubileum. Vi skal i denne artikkelen se oss tilbake til byggeperioden like etter at den andre verdenskrig var avsluttet.

Roltdalen - et aktivt samfunn

I dag ligger de prektige setervollene i Roltdalen mye ubrukte. Husenes formål er litt tilsyn av krøtter, noe jakt og fiske og selvsagt viktige rekreasjonssteder for brukerne. Studerer vi hytteboka på Schulzhytta, kan vi se at trafikken av spreke fjellvandrere til tider er god. Men i store deler av året er også denne trafikken minimal. Med andre ord lever Roltdalen sitt stille og fredelige liv uten så store forstyrrelser mye av året.

Men ser vi oss tilbake, har det langt fra vært rolig og fredelig i Roltdalen. Arkeolog Lil Gustafson beskriver i Trondhjems Turistforenings årbok om Roltdalen i 1985 at "Roltdalen var en viktig del av Selbu". Dette understreker hun med at registrering av kulturminner i dalen viser spor etter tjærebrenning, kobberdrift, kvernsteinsbryting og en utstrakt seterdrift. Alt dette vitner om den store betydningen Roltdalen hadde for bosettingen i Selbu helt tilbake til 1600-tallet.

Men spor etter menneskelig aktivitet i Roltdalen strekker seg trolig nærmere 2000 år tilbake i tid: Martin Emstad registrerte i 1930 en jernvinningsovn på Stormoen og gjorde detaljerte nedtegnelser om ovnens oppbygging. Arne Espelund undersøkte og daterte i 1995 et jernvinningsanlegg ved Østrungen i Selbu. De oppsiktsvekkende resultatene viste at anlegget kunne dateres tilbake til før år 200 e.kr. I en artikkel i historieskriftet "Jul i Neadalen" beskriver Espelund anlegget ved Stormoen som temmelig likt det som ble utgravd ved Østrungen. Mye tyder altså på at anlegget var i drift for nærmere 2000 år siden, ei tid da det var utstrakt jernutvinning i indre deler av Trøndelag, viser det seg etter mange slike oppsiktsvekkende funn de siste 15-20 åra.

I en periode var det fast bosetting på Roltdalen. Skattemanntallet i 1762 viser at fire familier til gruvearbeidere ved Selbo Kobberverk bodde på Stormoen. Stedet var strategisk plassert midt mellom Kobberverkets gruver i Gruvfjellet lengst sør i Roltdalen og Lillefjell gruver i Meråker. Et par av familiene var svært barnerike, og over 20 barn vokste opp under kummerlige forhold langt til fjells. Til nærmeste nabo i Øverbygda var det godt to mil.

Carl Schulz' plan

Turistforeningens første formann, Carl Schulz, hadde et stort ønske om å utbre foreningens aktivitet til store deler av den sør-trønderske fjellheimen. I tillegg til Tydalsfjellene og Trollheimen, vandret Schulz også i Selbufjellene. Allerede i årboka i 1895 skriver han om en tur til Roltdalen og priser de vakre fjelltraktene. Men losjiforholdene var ikke gode, for han skriver: "Sætrene er endnu av det primitive slags med aaben Grue, Lys i Taget og glisne Tømmervægger. Dette er ikke lystelige Nattelogier for en træt Turist, som ikke har et for Rheumatisme fuldt patenteret Muskelsystem".

Senere nevnes Roltdalen flere ganger i årbøkene, og styrene uttaler at det bør gjøres noe med hyttebygg. I 1929 kom foreningen et skritt videre da det ble opprettet en avtale med Kristen Evjen om å disponere to rom med tilsammen fire senger på hans nybygde seter på Stormoen. Men i 1938 meddelte Kristen Evjen at han ikke lenger kunne opprettholde avtalen på grunn av lite besøk på setra.

Men på dette tidspunktet hadde allerede Carl Schulz lagt grunnlaget for en ny turisthytte i Trondhjems Turistforenings regi i Fongentraktene. Ved foreningens 50-årsjubileum året før, ga Schulz kr 10 000 i jubileumsgave til hytte i dette området. Dermed kom det fart i planene, og arkitekt Roar Tønseth fikk i oppdrag å tegne det første utkastet. Men styret var av den formening at hytta burde reises ved Ramsjøen, og Tønseths første utkast var en selvbetjeningshytte ved den lille fjellsjøen øst for Fongen.

Ny giv etter krigen

Planene var klar til å settes ut i livet da utbruddet av den 2. verdenskrig satte en effektiv stopper for alt foreningsliv i fem år. I det skjulte ble nok planene likevel diskutert. I denne diskusjonen var tydeligvis plassering et viktig tema.

Noen medlemmer var opptatt av å knytte forbindelsen til Selbu med turistforeningens rutenett. Bygda hadde i åra før krigen fått stadig bedre forbindelser med omverdenen med nybygd vei over Selbuskogen og rutebåt på Selbusjøen. Et viktig argument i plasseringsdebatten som foregikk under krigen, var nok manges ønske om å kunne starte fjellvandringen i Selbu og avslutte i Tydal.

Da det nye styret tok over etter krigen, forlot de så planene om en selvbetjeningshytte ved Ramsjøen og bestemte i stedet at hytta skulle plasseres ved Stormoen i Roltdalen. Denne plasseringen var nok heller ikke tilfeldig; det var her de fastboende hadde sitt tilhold på 1700-tallet, her var de største setrene i Roltdalen og Stormoen er på mange måter "senteret" i Roltdalen. Foreningen opprettet en avtale med Fjellstyret i Selbu om ei tomt høyt og fritt like ovenfor vollene på Stormoen. Her kunne en se det meste av Roltdalen, samtidig som Skarvene, Fongen, Ruten og Melshogna var naturlige

dagsturmål for turister som valgte å benytte noen feriedager i Roltdalen.

Alt dette skjedde i fredsåret 1945 og forsommeren 1946. En blir imponert over det pågangsmot og den virketrang foreningens styre la for dagen like etter krigen. Hele landet skulle gjenbygges da freden kom, og en skulle kanskje tro at bygging av turisthytte kom et stykke ned på prioriteringslisten i en slik sammenheng. Men styret og medlemmer viste vilje og arbeidslyst, og høsten 1946 var alt klart for byggestart.

Strabasiøs frakt av sagbruk

Roltdalen hadde for 50 år siden slik som i dag, stor fin skog like ved Stormoen. Det var derfor naturlig å benytte seg av skogen til tømmer for nybygget istedet for å frakte ferdig material fra bygda. Dette ville bli vesentlig billigere, og dessuten var skogen av utmerket kvalitet. Flere setereiere i Roltdalen hadde også meldt sin interesse om å få saget tømmer i Roltdalen til restaurering og nybygg på setereiendommene.

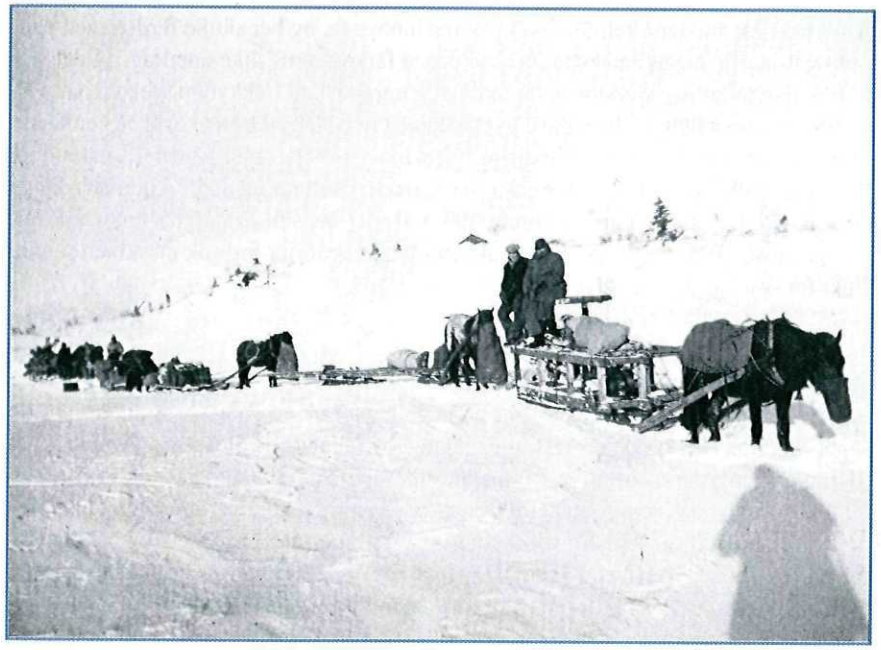

Da panservogna sviktet, måtte hesten ta over som transportør av det mobile sagbruket. Her på vei inn til Roltdalen. (Bildene til artikkelen er utlånt av John Arvid Størseth.)

Men dette krevde selvfølgelig at det ble fraktet innover et mobilt sagbruk. Tomas Langsetmo fra Innbygda i Selbu var innehaver av et slikt mobilt sagbruk med bensinmotor, og han ble forespurt om oppdraget med å sage tømmer til den nye hytta. Turistforeningen hadde tilsatt Ole Røsset Lien som byggeleder og tilsynsmann med arbeidet. Lien og Langsetmo ble enige om avtale i desember 1946, og tanken var å frakte saga innover så snart snøen kom ved juletider. Men mye måtte ordnes før fraktten av sagbruket kunne starte, og det var først i begynnelsen av februar 1947 at Tomas Langsetmo og hans mannskap var klar til å starte ferden.

Den mest naturlige trekk-kraften var naturligvis hesten for 50 år siden. Men den nye tiden hadde begynt å gjøre sin inntreden også i Selbu, og en fiks idé om å benytte motorisert trekk-kraft til sagbruket ble lansert. P.G. Langseth fra Innbygda hadde nemlig kjøpt en tysk panservogn fra et bruktlager like etter krigen. Vogna var beltegående og så nærmest ut som en tanks uten kanonrør. Det ble bestemt å benytte panservogna til trekkvogn, og plassere de fire delene av sagbruket på kjelker bak. Tilsammen veide hele sagbruket bortimot 1 tonn, så det var nødvendig med mange hestekrefter foran. Sagbruket ble fraktet til Holtet like ovenfor Innbygda, og her skulle ferden med panservogna starte. Ingen hadde på forhånd prøvd farkosten til slike oppdrag, og det viste seg snart at militærkjøretøyet var temmelig upraktisk til trekkvogn. Vekten bak førte til at vogna steglet, og begynte å gynge opp og ned i terrenget. Likevel bestemte karene seg for å fortsette mot Hersjøen, men inne ved Blekbrua var det total stopp. Maskinen ville ikke rikke seg, og det var kanskje like bra. På den 5 kilometer lange strekningen hadde maskinen forbrent 400-500 liter bensin! Ennå gjenstod ca. 2 mil med uveisomt terreng, vi kan bare tenke oss hvilket enormt forbruk maskineriet ville slukt før den var tilbake i bygda.

Arbeidsomme karer

Så ble det gode, gamle gampen som ble redningen nok en gang. Med sju hester ble sagbruket fraktet trygt og sikkert til Roltdalen og montert på Stormoen. Arbeidslaget til Tomas Langsetmo bestod av tre mann i tillegg til ham selv; John I. Størseth, John Arvid Størseth og Konrad Størseth. Dette var unge karer som var innstilt på hardt arbeide til sagingen var ferdig. I tillegg deltok flere som tømmerhuggere og håndlangere blant andre Ole Rønsberg, Halbjørn Velve, Emil Mebust og Ingebrigt Marstad.
Tomas Langsetmo hadde før reisen til Roltdalen fornyet sagbruket en del, og utstyret fungerte prikkfritt under den ca. én måned lange arbeidsperioden. Bare en gang stoppet saga, men da viste termometret -40 grader. Det ble lange dager for karene, for det gjaldt å bli ferdig slik at saga kunne fraktes til bygds mens det ennå var skareføre. Det klarte de med god margin. I løpet av 1 1/2 måned hadde de saget nok material til yttervegger, golv, tak og skillevegger til turisthytta samt en god del material til setervoller i hele Roltdalen.

John Arvid Størseth minnes at det ble litt turbulens omkring sagingen mellom Langsetmo og turistforeningens byggeleder Ole Røsset Lien. Dette skyldtes at det i kontrakten stod at en del av materialene skulle "bakes" bare på en side. Etter at dette var gjort, kom det kontrabeskjed om at materialene måtte "bakes" også på den andre siden. Dermed måtte en del gjennom saga en gang til, noe som skapte mye ekstraarbeid. Partene havnet til slutt i rettssalen omkring dette punktet, hvor Langsetmo og karene fikk medhold og fikk utbetalt et tillegg for ekstraarbeidet.
Karene ville gjøre unna arbeidet uten å ta turen til bygds for proviantering. Det holdt hardt med matrasjonene på slutten. Antagelig måtte de ha tatt en provianteringstur dersom de ikke hadde drevet jakt på søndagene. Godt med vilt var det i Roltdalen den gangen, og karene fikk krefter til å avslutte arbeidet.

Fra sagingen på Stormoen. Nærmest John Arvid Størseth og Konrad Størseth.

Arbeidslaget som sto for saging og transport av tømmer fotografert på Stormoen vinteren 1947. Fra venstre Tomas Langsetmo, Konrad Størseth, Halbjørn Velve, John I. Størseth, John Arvid Størseth og Ole Rønsberg. Foran Emil Mebust.

Schulzhytta tar form

I slutten av mars var karene ferdig, og drog til bygds. Akkorden var de godt fornøyd med. John Arvid Størseth minnes at dagsakkorden ble kr 49,50 for hver av de 3 sagerne som Tomas Langsetmo hyrte. Dette var god betaling for 50 år siden, særlig for John Arvid som var yngstemann og knapt hadde fyllt 18 år.

Materialene ble lagt på "strø" og skulle tørke til over sommeren. Men mye arbeid skulle gjøres før snekkerne kunne starte. Bygningsarbeidet helt fra grunnmuren var satt bort på akkord til et snekkerlag fra Flora. Først og fremst var det Ole Øvermo og Peder Bakken som deltok i hele byggeperioden. De leide med seg Jon Nessimo (svoger til Peder Bakken) fra Hegra og Bernhard Fjeseth. Utpå vinteren deltok også Petter Bjerken. Mye utstyr skulle fraktes innover med hest, ikke minst kalk og sement til grunnmur og kjeller. Halvard Lilleevjen fra Øverbygda stod for det meste av transporten og det ble mange turer for han og hesten denne sommeren og høsten.

Da telen var gått og snøen borte, startet gravearbeidet for grunnmur og kjeller. Selve tomta var lagt på en grusrygg som var ganske enkel å grave ut med spader. her fant de også god støpsand. I begynnelsen av september var grunnmur og kjeller ferdig, og tre-

arbeidet kunne starte. Planen var å gjøre det meste av råbygget og taktroa ferdig før vinteren satte inn, slik at karene kunne arbeide under tak når været var ufyselig ute. Men denne planen gikk i vasken. Gjennom hele september regnet det mye og i midten av oktober satte det inn et voldsomt snøvær. Hele Roltdalen ble dekt med ca. 80 cm våt nysnø, noe som gjorde arbeidsforholdene særdeles utrivelige.

Karene dro til bygds hver 14. dag for å proviantere, men da nysnøen kom ble det strabasiøst å ta seg ned. Bare Ole Øvermo hadde med seg ski innover, resten måtte forsøke å lage seg skiutstyr istedet for å ta seg fram til fots. Skia ble laget av plank, og tilpasset med spikking og høvling. Til staver ble det benyttet staur. - Typisk engangsutstyr, minnes Ole. Men utstyret dugde iallfall til å ta seg fram til Flora.

Gjennom hele vinteren arbeidet snekkerlaget iherdig, og de som utpå vinteren tok seg inn til Roltdalen på ski fikk se en flott turisthytte raskt ta form. Litt hjalp det at karene hadde gått til innkjøp av en egen maskin med bensinmotor til å høvle tømmeret på innsida. Byggeleder Ole Røsset Lien hadde ansvaret for å skaffe til veie alt av beslag, vinduer, dører og andre artikler til byggearbeidet. Lien tok sitt arbeide alvorlig, og gjorde så godt han kunne for å spare byggherren for utgifter. Det hendte nok at han beregnet noe i knappeste laget, og da ble ekstravendingen lang når han måtte til bygds for å hente ny forsyning.

I juni avsluttet snekkerlaget sitt arbeid. Bare utvendig kledning gjenstod, men dette ble bestemt skulle tas senere. Dermed var alt klart for høytidelig åpning, og denne ble bestemt til 3. juli 1948. Alle som hadde arbeidet med byggingen ble invitert, samt selvfølgelig Turistforeningens styre. Det ble en heidundrende åpningsfest, og en av arbeidskarene sa det slik: -Jeg husker ikke så godt alt fra byggeperioden, men festen den minnes jeg som om den var i går. Under åpningsfesten fikk hytta sitt offisielle navn. Det måtte bli Schulzhytta etter planleggeren og giveren.

Schulzhytta - senteret i nasjonalparken?

50 år er gått siden den begivenhetsrike byggeperioden. I alle år har Schulzhytta vært et spennende vandringsmål for friluftsfolk både sommer og vinter. I de senere åra har hytta vært selvbetjent i store deler av året også om sommeren. Men sommeren 1993 var hytta betjent på gammeldags vis. Marit Kjøsnes Renå tok med seg sin lille datter og var vertinne på Schulzhytta hele sommeren til midten av september. Marit tok opp mange av de gamle seterskikkene og skapte trivsel og hygge for besøkende. Ei helg i juli arrangerte hun gammeldags seterstemne, og sjelden har det vært så mye folk i Roltdalen etter at setringen ble avsluttet som disse dagene. I årene etterpå har hytta vært delvis betjent på sommers tid, og alle fjellvandrere setter stor pris på å komme fram til en hytte hvor det er ferdig mat og godt og varmt. Vi får håpe at den ærverdige turisthytta kan få status som betjent om somrene i åra framover.

Og nettopp det kan det være store muligheter for. For tiden foregår utredninger omkring framtidig vern av Roltdalen. Stortinget har vedtatt å utrede om Roltdalen skal bli framtidig nasjonalpark. Endelig status for Roltdalen skal vedtas i år 2000 etter den framdriftsplanen som er lagt. Dersom Roltdalen får status som nasjonalpark, vil interessen fra friluftsfolk fra hele landet øke vesentlig. Dette vil bety at Schulzhytta som et senter i nasjonalparken, vil bli et mål for fjellvandrerne fra hele landet.
Området som nå utredes er på ialt 430 km² hvorav ca 230 km² ligger i Selbu kommune, mens resterende areal ligger i kommunene Tydal, Meråker og Stjørdal. I alle 4 kommunene er det nedsatt egne referansegrupper som nå utreder ulike konsekvenser av et vern. Fylkesmannen i Sør- og Nord-Trøndelag er tillagt ansvaret for den totale framdriften av verneprossessen. I arbeidet som nå pågår, er det bestilt i alt 7 fagrapporter om ulike tema som skal ligge i bunn når konklusjonene trekkes om et par år.

Arbeidslaget bodde inne i dalen mens saginga pågikk. En del av provianten sørget de for sjøl ved å ta jaktturer i området.

Men uansett vernestatus så vil Schulzhytta og Roltdalen i åra framover ligge klar til å ta i mot deg når du blir fjern i blikket og søker innover de store vidder. Velkommen vil du alltid være; det sørger gode, gamle Schulzhytta for.

Skriftlige kilder: Haarstad/Rød : Selbu i fortid og nåtid (1972-1992)
Trondhjems Turistforening: Roltdalen og Garbergselva (1985)
Selbu kommune: Brukerrapport Roltdalen (1998)
Trondhjems Turistforenings årbok 1948 (s.107-111)
Espelund: artikkel i "Jul i Neadalen 1995" om jernvinna i Selbu og Tydal.
Muntlige kilder: John Arvid Størseth
Ole Øvermo

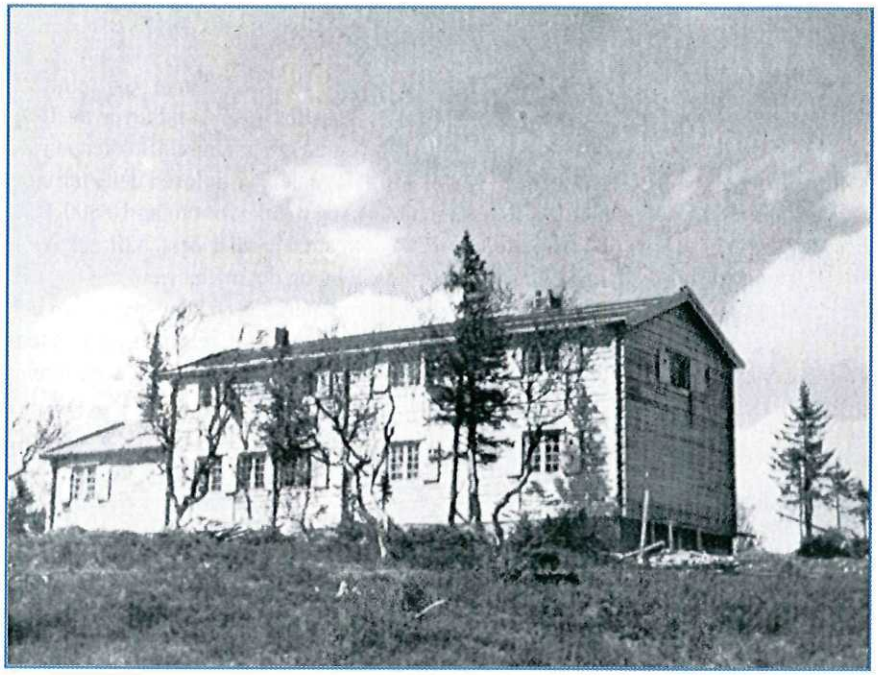

Schulzhytta ferdig bygd sommeren 1948.